

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความสำเร็จในการจัดตั้งเครือข่ายปฏิรูปและพัฒนาชุมชนเชียงใหม่ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิด และทฤษฎีรวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี่คือ

- 2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.2 แนวคิดเครือข่าย
- 2.3 แนวคิดการรวมกลุ่ม
- 2.4 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม

เมื่อปี ค.ศ. 1975 ที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมและชัดเจนได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมนั้นอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ หรือในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้นการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะในการจำกัดความของการส่วนร่วมที่เกิดขึ้นเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบการเมืองหรือชุมชนหนึ่งๆเฉพาะพื้นที่เท่านั้น อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ให้อย่างครอบคลุมตามประเด็น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมกระบวนการการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมนั้นได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การมีอิทธิพลต่อกระบวนการและการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการเอื้อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีดังนี้คือการเอื้อให้เกิดการพยายามพัฒนาชุมชนและสังคม

การแบ่งสรรผลประโยชน์ต่างๆจากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการของชุมชนและสังคมถึงโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

3. การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรที่มีเพื่อพัฒนา กับ ประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความ เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนร่วมลงทุนกับประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนและสังคมนั้นได้รับ

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ กรอบนโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วม ของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิด กระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

นอกจากนี้ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและหรือกำหนดความต้องการของตนเองการตัดสินใจใช้ทรัพยากร ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามของคำว่ามีส่วนร่วมไว้จำนวนมาก ดังนี้

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527.) มีความเห็นที่ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชน ต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร(Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิตซึ่งเป็นที่เข้าถึงในการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการทำที่ประชาชนเข้าไป มีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่างๆทางการจัดการบริการทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการของ ชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชน สามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตนการจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชุมชน และเป็นกระบวนการที่ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตั้งใจ และสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด การเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชน โดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านความคิดการตัดสินใจเพื่อ ตนเอง โดยจะไม่มีกำกวมหรือกำหนดกรอบแนวความคิดหรือกำหนดวัตถุประสงค์จาก บุคคลภายนอก

ตามคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะสมาชิกของ สังคมไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรมย่อมเป็นสิ่ง ที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาของการรับรู้และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็น ตัวของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์

ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี และเกิดประโยชน์
แก่สังคมอย่างสูงสุด

นอกจากนี้การที่ประชาชนหรือชุมชนมีการพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ
ควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ
ทางเศรษฐกิจ และสังคมทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูป
ของการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนด
การพัฒนาให้แก่ประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาส
และพื้นที่ในการแสดงความต้องการแสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้อง
ผลประโยชน์โดยรวมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน
คือเป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนและผู้ระดมทรัพยากรต่างๆเพื่อเป็นการ
ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและให้บรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ
การเมือง

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่ม/องค์กร
หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มี
ผลกระทบใดๆต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะ
เปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน กลุ่ม หรือชุมชน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการ
เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์
ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่างๆของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆมีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับ
ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อ
กำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ใน
การจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางสังคม
ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

โกวิท พวงงาม (2545) ได้ทำการสรุปการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนใน
ชุมชนว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาชุมชนที่ประชาชนเหล่านั้นอาศัยอยู่นั้น
ควรจะมีการแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละชุมชน กล่าวคือ
ถ้าหากประชาชนในพื้นที่ยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในชุมชน
ของตนได้เป็นอย่างดีแล้วการดำเนินงานต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนย่อมไร้ประโยชน์
เพราะประชาชนในพื้นที่จะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ เพราะการวางแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่รู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีหลักการและเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆมาใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ว่าประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีฐานะที่ยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่จะสามารถเข้าเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆได้ การร่วมลงทุนและการปฏิบัติงานโดยเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่นั้นจะทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถคิดต้นทุนการดำเนินงานได้ด้วยตนเองและที่สำคัญทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิดกับชุมชน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วประชาชนในพื้นที่ย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีเกิดรับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปจึงอาจจะประสบความสำเร็จยากลำบาก

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้นก็คือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงและเป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรการตัดสินใจควบคุมสภาพปัญหาและดูแลกิจกรรมต่างๆในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างสมบูรณ์และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะความรู้ความสามารถและการจัดการโดยรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้นจะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญคือ การมีความตระหนักและเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่ม โครงการ/กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

2.2 แนวคิดการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายในการทำงานเชิงพัฒนามีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานพื้พื้ซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะแข่งขันกัน ทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายการสร้างเครือข่ายการทำงาน ได้แก่

1. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนได้อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจ ก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

2. แนวคิดการรวมพลัง เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่า $1+1 = 2$ แต่ต้องเป็น $1+1 > 2$ หมายความว่า การรวมพลังกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงาน โดยโดดเดี่ยว ซึ่งการทำงานจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนรวมมือกัน

ความหมายของเครือข่าย

เครือข่ายรูปแบบทางสังคมที่เป็น โอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกันทำงานโดยมีฐานะเท่าเทียมกัน เครือข่าย คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบ โครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ

ในความหมายนี้สาระสำคัญคือความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันที่เท่าเทียมกันมากกว่าทำให้เกิดการคับค้ำสมาคมแบบพื้พื้ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการถ่ายทอดข่าวสารทางสื่อสารมวลชน การส่งนิเทศสารจดหมายข่าวให้กับสมาชิก เหล่านี้ไม่ใช่เครือข่าย เครื่องมือของการสื่อสารมวลชนอาจนำมาใช้ในเครือข่ายได้ แต่การใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่าย

การพัฒนาเครือข่าย

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเดิมการพัฒนาเครือข่าย หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้วของกลุ่มหรือองค์กรที่มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน โดยคุณลักษณะเดิมของกลุ่มหรือองค์กรที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องดีกว่าเดิม

ในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดงที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียวหากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องดำเนินในชีวิตประจำวันความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคมบางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยนเพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคมหรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้นแต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจในปัจจุบันสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดนี้ได้ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมการสร้างตัวตนของเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการรวมถึงการศึกษาอำนาจและการพึ่งพาภายในเครือข่าย

ดังนั้น เครือข่ายที่เกิดจากการประสบปัญหา ภาวะวิกฤติ หรือเหตุการณ์อะไรบางอย่างที่เป็นจุดพลิกผันรุนแรงจนเกิดเป็นประเด็นที่ทุกคนในเครือข่ายเห็นความสำคัญและรวมตัวกันขึ้นเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เท่าเทียมกันและมีอิสระต่อกันในรูปแบบ โยงใยเชื่อมโยงกันเพื่อการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด ประสพการณ์เฉพาะตน ข้อมูลข่าวสาร ประสพการณ์ และเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์แนวคิดความรู้ใหม่ เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพหรือทางสังคมโดยผลที่ได้สามารถแก้ปัญหาที่ประสบร่วมกันในเครือข่ายได้ทันที และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันที่สุดในที่สุด การจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคมสามารถแบ่งได้ในหลายรูปแบบโดยได้มีจำแนกประเภทของเครือข่ายโดยสังเขป ดังนี้

1. ตามพื้นที่ของดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ
2. ตามแนวกิจกรรมหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็กและสตรี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านพัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม
3. ตามอาชีพหรือสถานภาพความพร้อมทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านของแรงงาน

เครือข่ายกลุ่ม พระสทธรรม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็กเครือข่ายสารวัตรนักเรียน

4. ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง คือ (1) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ (2) เครือข่ายตามแนวนอนเป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตามแม้มิติของการจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะค่อนข้างชัดเจนสามารถจำแนกประเภทได้ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่าบางเครือข่ายอาจมีลักษณะทับซ้อนกันอยู่ในแต่ละมิติ เช่น เครือข่ายแรงงานมีลักษณะเป็นทั้งเครือข่ายด้านแรงงาน และเป็นเครือข่ายระดับประเทศด้วย

การสร้างเครือข่ายทางสังคม

การสร้างเครือข่าย หมายถึง แนวทางกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคลเพื่อทำการสร้างหรือกำหนดวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การเสริมสร้างกิจกรรม หรือการผลิตแนวท่างระหว่างองค์กรสมาชิกต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่ายขึ้นมา (นฤมล นิราทร, 2543:8)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าเหตุผลสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือการมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองโดยลำพังแต่ต้องอาศัยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรอันจะส่งผลให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอันเป็นการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม จะมีองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย (1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก (2) จุดมุ่งหมาย (3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก (4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ (5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547:48-49)

โดยสรุปจากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าแนวคิดเครือข่ายทางสังคม มีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยมีหลักการที่ว่าในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงบทบาทเดียวหากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคมหรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้นแต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจในปัจจุบันสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดนี้ได้ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมการสร้างตัวตนของเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมจะช่วยให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคมอันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ลักษณะของความสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลได้ แต่ในปัจจุบันความรู้เกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องเครือข่ายทางสังคมและการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมในประเทศไทยยังคงอยู่ในวงจำกัดยังมีได้นำเอาวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมมาใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมต่างๆทางสังคมเท่าที่ควรทำให้ขาดความเข้าใจถึงกระบวนการต่างๆอีกมากที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นหากเข้าใจถึงวิธีการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายสังคมแล้วเราสามารถที่จะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้ไม่เฉพาะแต่พฤติกรรมทางด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นพฤติกรรมทุกด้านที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายของแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติ การศึกษาอิทธิพลของเครือข่ายชุมชนที่มีผลต่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

2.3 แนวคิดการรวมกลุ่ม (รวมพลัง)

ความคิดของมนุษย์โดยธรรมชาติ มนุษย์จะคิดค้นความคิดต่างๆขึ้นมาจะกระทำโดยคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ กรณีที่คิดคนเดียวก็ต้องเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น(สังคม) แม้ไม่ยอมรับทั้งหมดก็อาจยอมรับเพียงบางส่วนความคิดนั้นจึงคงอยู่ได้ ความคิดเกี่ยวกับการสอบถามหรือปัญหาทางสังคมของบุคคลต่างๆไม่ว่าจะเป็นอดีตหรือปัจจุบันเป็นการคิดร่วมกันของกลุ่มมนุษย์หรือผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์ เป็นความคิดของแต่ละคนและของกลุ่มคนในเรื่องรอบตัวมนุษย์ซึ่งธรรมชาติมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัยก็ต้องคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหาหรือทำให้ปัญหาบรรเทาลง ความคิดที่เกิดขึ้นมาแล้ว และสามารถใช้งานได้ดีในกลุ่มก็จะได้รับการเก็บรักษาสืบทอดต่อไป โดยลักษณะความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์หรือสังคมมนุษย์ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมามนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มน้อย แต่ได้หันมาสนใจเรื่องของเพื่อนมนุษย์ เมื่อไม่นานมานี้โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันระหว่างมนุษย์กับสังคม เกิดการรวมกลุ่มมากขึ้นภาระหน้าที่ความผูกพันที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ต่อสังคม แนวโน้มทางสังคมปัญหาสังคม หลักการการศึกษาวิเคราะห์สังคมอันเป็นความคิดพื้นฐานของสังคมศาสตร์

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2544) ได้ให้คำนิยามว่า กลุ่มคน หมายถึง การที่คนสองคนหรือมากกว่านั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกันและมีการกระทำต่อกันทางสังคมภายในชั่วระยะเวลาหนึ่งด้วยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ความมุ่งหมายนั้นอาจจะเป็นการร่วมมือช่วยเหลือกัน ก็ได้หรืออาจจะเป็นศัตรูต่อกันก็ได้ แต่สิ่งที่จะทำให้เกิดกลุ่มได้คือ การกระทำต่อกันทางสังคม

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2545) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง บุคคลหลายๆคนที่มีจิตใจรักใคร่
ร่วมมือ มีจุด มุ่งหมายที่จะปฏิบัติหน้าที่ของกลุ่มให้ลุล่วง ไปด้วยดีและแต่ละคนต่างมีจิตสำนึก
ตลอดเวลาคว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม

หากพิจารณาคุณค่าจำกัดความที่กล่าวมา จะเห็นว่านิยามของกลุ่มต่างกันออกไป แต่โดย
สรุปแล้วความหมายของกลุ่ม คือ กลุ่มจะต้องประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อย 2 คนขึ้นกลุ่มจะต้องมี
ความสัมพันธ์ต่อกันคือทั้งตัวบุคคลและกลุ่มจะต้องมีการปะทะหรือการสังสรรค์กันกลุ่มจะมีความ
สนใจร่วมกันและกลุ่มจะมีแบบแผนต่อกันคือกลุ่มจะกำหนดหน้าที่ที่เป็นแบบแผนที่แน่นอน
เช่น ความรับผิดชอบ หน้าที่ บทบาท เป็นต้น

จากคำนิยามกลุ่มต่างๆที่กล่าวมาทำให้เราทราบว่า กระบวนการที่จะเกิดเป็นกลุ่มขึ้นได้
นั้นต้องมาจากหลายองค์ประกอบรวมเข้าด้วยกัน สิ่งสำคัญคือการปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม
จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานตามเป้าหมายไปได้อย่างประสบความสำเร็จ และกลุ่มจะต้องมี
องค์ประกอบของกลุ่มเพื่อเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่ม

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์(2542) องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คณะทำงาน ทีมงานหรือ
กลุ่มคนทำงานมีประสิทธิภาพจะมีความรู้สึกในด้านดีต่อกันและกัน ในหมู่สมาชิกที่ทำงานร่วมกัน
ในกลุ่มและหัวหน้ามีความตระหนักว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์
ระหว่างบุคคล เนื่องจากต้องมีการติดต่อกัน กลุ่มทำงานที่มีประสิทธิภาพจะมีเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนี้

1. ความจำเป็นที่ต้องมีความรับผิดชอบและความผูกพันความผูกพันต่อกลุ่มเป็น
การผูกพันใน 3 ลักษณะ คือ

- ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะคงความเป็นสมาชิกในกลุ่ม
- มีความตั้งใจและความพร้อมที่จะใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อกลุ่ม
- มีความเชื่อมั่นและยอมรับในคุณค่าและเป้าหมายของกลุ่ม

2. ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเนื่องจากบุคคล จะ
เกิดความรู้สึกถึงว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่าและมีการแลกเปลี่ยนความคิดแบบสร้างสรรค์
ความก้าวหน้าให้กับกลุ่ม

3. ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของสมาชิกได้สมาชิกมีความรู้
ความชำนาญงาน ตลอดจนเทคนิคการทำงานร่วมกับผู้อื่น

4. สิ่งอำนวยความสะดวกให้กับทีมงานรวมทั้งการมีคณะที่ปรึกษาเป็นบุคคลที่สาม ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาการทำงานให้ข่าวสารย้อนกลับแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการไกล่เกลี่ย

ภายใต้เงื่อนไขในการทำงานของกลุ่มที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะเกิดความสำเร็จหรือไม่ หรือสามารถที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขได้อย่างครบถ้วนนั้นกลุ่มต่างๆนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเทคนิคในการจัดการกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพ สิ่งแรกนั้นกลุ่มมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดรูปแบบและภารกิจของกลุ่มการแบ่งส่วนงานการกำหนดกิจกรรมของแต่ละส่วนงาน การกำหนดตำแหน่งงานพร้อมหน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจของแต่ละตำแหน่งแต่ละส่วนแต่ละระดับของกลุ่มเป็นส่วนรวมโดยการกำหนดโครงสร้างและความสัมพันธ์ของงานหรือของส่วนต่างๆและสร้างระบบการควบคุมให้ทุกส่วนขององค์กรเป็นไปอย่างสืบเนื่องและมีเอกภาพต่อมาจะต้องจัดหามาเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในจำนวนและเวลาที่สอดคล้องกันดังนั้นการพิจารณาเรื่องแหล่งเงินทุนการจัดสรรเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจกรรมและรายการต่างๆให้ได้สัดส่วนผลตอบแทนที่ดีที่สุดและควบคุมการใช้จ่ายให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์โดยไม่รู้วิไล สูญเสีย หรือฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น แต่ขณะเดียวกันต้องสนับสนุนให้การทำงานดำเนินการไปอย่างราบรื่นจนสามารถบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดีการเงินจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องดูแลด้านบุคลากรจำเป็นจะต้องได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างไร้ตรงและเหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่งานที่กำหนดไว้ แต่จะต้องให้มีจำนวนพอเพียงไม่มากไม่น้อยไปการจัดการด้านบุคลากรยังครอบคลุมการให้ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่สมดุลกับสภาพการณ์ปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรการดูแลความเรียบร้อยในการปฏิบัติและการเพิ่มพูนความรู้ และสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรภายในหน่วยงานเป็นระยะๆและสิ่งสุดท้ายที่เป็นเรื่องสำคัญมากที่สุดในการรวมกลุ่ม คือ องค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารอันมีค่าที่ตัวบุคคลจะต้องนำมาใช้ในการวางแผนการเลือกใช้กลวิธี และกำหนดกิจกรรมที่ควรจะดำเนินการจัดหน่วยงานและวางระบบงานการติดต่อสื่อสารการอำนวยความสะดวกในการแก้ไขปัญหาการติดตามและควบคุมงานการประสานงานการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นให้ถูกต้องเหมาะสมมีประสิทธิภาพและได้ผลประเมิณผลการปฏิบัติงานและผลงานการแก้ไขการปรับปรุงงาน และวิธีการทำงานเพื่อให้ได้งานตามเป้าหมายเป็นที่พอใจแก่สมาชิกกลุ่มเป้าหมายตรงตามวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มและสังคมทั่วไป

2.4 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ โดยมีความสัมพันธ์กันกับหัวข้อที่ทำการศึกษาอันได้แก่

จิรพรรณ มุกระ (2537) เป็นการศึกษาเพื่อทราบปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด และเพื่อทราบรูปแบบและระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชน โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณีบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ตั้งสมมุติฐานว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ประกอบด้วยความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ ความเกรงใจผู้มีสถานภาพที่สูงกว่า ความเชื่อถือของผู้นำ และการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในชุมชน มีผลในเชิงบวกต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ คือ การร่วมสละแรงงาน เป็นคณะกรรมการ การร่วมติดตามผลงาน การร่วมสละเงิน การร่วมสมทบวัสดุอุปกรณ์ การร่วมเป็นผู้นำและร่วมกิจกรรมอื่นๆ โดยมีส่วนร่วมในการสละแรงงานมากที่สุด รองลงมาคือร่วมประชุมและร่วมเป็นผู้ชักชวนเพื่อนบ้าน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ ความเกรงใจผู้มีสถานภาพที่สูงกว่า ความเชื่อถือในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ และการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในหมู่บ้านได้ผลในเชิงบวก

เศรษฐา เศรษฐีธร (2541) เป็นการศึกษาในพื้นที่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยเฉพาะฝิ่นและเฮโรอีน มีทั้งการค้าและเสพติดมีทั้งกลุ่มผู้ติดยาเสพติดซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าม้ง ทั้งอยู่ในวัยแรงงานและเยาวชน มีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆเมื่อเกิดปัญหาที่สะสมมาเป็นเวลานาน ผู้นำชุมชนซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้ริเริ่มก่อการได้รวมตัวกันและกระตุ้นเตือน ปลุกเร้าให้ชุมชนได้เล็งเห็นปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่มีมาเป็นเวลานาน โดยดำเนินการในรูปแบบต่างๆตามเทคนิคและวิถีของชุมชนเอง ภายใต้อำนาจกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิโครงการหลวง และจากชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดของหมู่บ้านได้ภายในระยะเวลา 3-4 ปี ทั้งนี้ด้วยการแสดงบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนและการมีวิสัยทัศน์ใหม่ๆต่อการแก้ไขปัญหาภายใต้การสนับสนุนขององค์กรชุมชนในหมู่บ้านรวมทั้งหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน

โดยศึกษาถึงบทบาทขององค์กรชุมชน และภาวะผู้นำองค์กรชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง รวมทั้งเพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นและเร่งเร้าให้ชุมชนให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ตลอดจนกำหนดบทบาทของทางราชการในการที่จะสนับสนุนองค์กรชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาเสพติดได้อย่างถูกต้องพบว่า การเสริมสร้างความแข็งแกร่งและแรงต้านทานของชุมชนชาวเขาต่อการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง แนวคิดนี้เน้นที่การนำ“องค์กรชุมชน” การปรับบทบาทและวิถีทัศน์ของผู้นำชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงสภาพปัญหาาร่วมกันของชุมชน โดยการแสดงบทบาทผู้นำชุมชนในทุกรูปแบบเพื่อให้สมาชิก ของชุมชนยอมรับตนเองว่าปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่จะต้องร่วมกันเข้าจัดการแก้ไขอย่างเป็นกระบวนการ และใช้เทคนิคที่คิดค้นขึ้นเองตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมาะสม โดยมีความร่วมมือสนับสนุนและประสานงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน หรือองค์กรเอกชน ต่างๆ

สุพิศ จันทะพิงค์ (2544) เป็นการศึกษาพัฒนาการเคลื่อนไหวทางสังคมกระบวนการก่อตัวของประชาสังคม กลไกดำเนินการแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านเขาโคกแผ่นดิน ตำบลท่าบ่อ อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์พบว่า หมู่บ้านเขาโคกแผ่นดินเป็นหมู่บ้านชนบทมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมในอดีตหมู่บ้านเคยเป็นที่หลบซ่อนของโจรขโมย และของที่ลักขโมยมาชาวบ้านขาดความสามัคคี มีการเสพติดกัญชา สุรา และบุหรี ในปี พ.ศ.2541 เกิดการแพร่ระบาดของยาบ้าในหมู่บ้านซึ่งมีทั้งผู้ค้ารายย่อยและผู้เสพจึงเกิดกระบวนการก่อตัวของชุมชนเป็นประชาสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดของหมู่บ้าน โดยมีลำดับขั้นตอนการกระบวนการเพื่อเป็นกลไกในแก้ไขปัญหาเสพติด เริ่มจากผู้นำชุมชน และกรรมการหมู่บ้าน ให้ข้อมูลแก่กลุ่มผู้ปกครองผู้เสพยาส่วนกลุ่มผู้เด็กยามีความต้องการที่จะหยุดใช้ยาเสพติด จึงรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างเพื่อเป็นการจัดการตนเองห่างไกลจากตัวกระตุ้น ในการเสพติดอีกสถาบันหนึ่งที่มืบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาคือสถาบันศาสนาโดยอบรมสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม และมีส่วนร่วมในการจัดโครงการบำบัดยาเสพติดในชุมชน

วัชรพงศ์ พุ่มชื่น (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้กระบวนการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างดีการค้นหาคำตอบก็คือการศึกษาที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจในพื้นที่ชุมชนโดยการศึกษาและเฝ้ามองปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปฏิบัติการตามกิจกรรมของเครือข่ายและที่สำคัญการ

สังเกตจากวิถีคิดหรือ วิถีปฏิบัติของประชาชนหรือคนในชุมชนในพื้นที่ชุมชนในพื้นที่ดำเนินการของเครือข่าย ศึกษาองค์กรภายในชุมชนที่มีตัวผู้เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะโครงสร้างประชากร ระบบสังคมวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ ตลอดจนสภาพสังคมโดยรวม ด้านเศรษฐกิจและการเมืองในชุมชนด้วย การศึกษาในขั้นนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับการศึกษาเชิงข้อมูล ในขั้นตอนของสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน จากการศึกษาพบว่าปัญหายาเสพติดนั้นมีความซับซ้อนเป็นอย่างมากผูกโยงไปกับทุกภาวะปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาการขยายแรงงานในต่างประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาเยาวชน การผูกโยงของปัญหาเหล่านี้เป็นผลให้ชุมชนจำเป็นต้องสร้างระบบคุณค่าหรือรูปแบบความสัมพันธ์บางประการของชุมชนที่มีอยู่มาเป็นแนวทาง หรือกลวิธีในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น กลวิธีของชุมชนที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการและแก้ไขปัญหาก็คือการใช้แนวคิดแบบวัฒนธรรมชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น การที่ชุมชนได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายในนามเครือข่ายอีสานล้านนาในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งในวิธีการอันหลากหลายของชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของความเชื่อและความพร้อมของประชาชนที่ผ่านการมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นพลังขับเคลื่อนอันสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงการเผชิญกับปัญหาด้านต่างๆ ได้อย่างดี

ร้อยตำรวจเอก เอกรัชต์ แปงสนิท (2550) เป็นการศึกษาในพื้นที่อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดูแลอาชญากรรมค่อนข้างน้อย เว้นแต่จะมีส่วนร่วมเฉพาะส่วนที่ตนมีความสัมพันธ์ เช่น ติดตามผลความคืบหน้าในการจับกุมคนร้าย จากเจ้าหน้าที่ตำรวจตักเตือนบุคคลในครอบครัวไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอาชญากรรม ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดคือการศึกษา ความยากจน การขาดผู้นำ และเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อภัยของอาชญากรรมอันมีสาเหตุมาจากยาเสพติด และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการดูแลป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมในระดับสูง หากแต่ประชาชนยังสับสนในบางเรื่อง ได้แก่ การจับกุมผู้ขายยาบ้าทั้งหมดจะสามารถทำให้ยาบ้าหมดไปได้ การป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของตำรวจเท่านั้น

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้ศึกษาจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

- สภาพปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในพื้นที่
- วิธีดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่
- ความสำเร็จในการจัดตั้งเครือข่ายปฏิรูปและพัฒนาชุมชนเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สภาพปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในพื้นที่

- การแฝงตัวของนักค้ารายย่อยเข้ามาพักอาศัยในพื้นที่
- เยาวชนกลุ่มเสี่ยงเริ่มมีการขยายปริมาณมากขึ้นเกิดการควบคุมดูแล
- แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยบางกลุ่มนำยาเสพติดเข้ามาในพื้นที่ด้วย
- พื้นที่ในชุมชนมีความหลากหลายของกลุ่มชนชั้นทำให้ยากต่อการจัดการปัญหา

วิธีดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่

- วิเคราะห์และรวบรวมสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่
- จัดให้มีเครือข่ายฯ โดยคัดเลือกแกนนำและผู้ประสานงานเครือข่ายเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์เครือข่ายในพื้นที่
- เก็บข้อมูลโดยการสำรวจข้อมูลชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และวางแผน
- จัดทีมวิทยากรกระบวนการ ในงานป้องกันปราบปรามเฝ้าระวัง, งานบำบัดและงานสร้างจิตสำนึก
- จัดเสริมกิจกรรมและการดำเนินงานตามแผนที่เตรียมไว้จากทีมวิทยากรกระบวนการ
- ขอรับการหนุนเสริมจากหน่วยงานต่างๆ

อุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายปฏิรูปและพัฒนาชุมชนเชียงใหม่

- ความขัดแย้งทางความคิดของผู้นำในแต่ละชุมชน
- ประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานในชุมชน

- ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จในการจัดตั้งเครือข่ายปฏิรูปและพัฒนาชุมชนเชียงใหม่

- แกนนำในพื้นที่สามารถสร้างความยอมรับจากชุมชนได้
- เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด
- มีการวางแผนเป็นระบบอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในพื้นที่
- เกิดกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชนได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาเสพติด
- สมาชิกในเครือข่ายฯ มีความเสียสละในการทำหน้าที่เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายฯ